

פילושמיות חדשה

עדי אופיר

המכון להיסטוריה ופילוסופיה של
המדעים והרעיונות ע"ש כהן,
אוניברסיטת תל-אביב

אלן פינקלקראוט, 2004. בשם האחר: הרהורים על
האנטישמיות שבפתח, שלם, ירושלים.
Étienne Balibar, et al. (eds.), 2003.
L'Antisémitisme: L'intolérable chantage. Paris:
La Découverte.

בספרון צנום ובו מסה קצרצרה אחת — בשם

באותן כן השתנה משהו יסודי ביחסה של אירופה ליהודים (פינקלקראוט, שאינו נרתע מלשון הפרזה וההכללה, למשל בביטוי "אושיות קיומה של אירופה" (שם, 14), מדבר על צרפת, אבל רואה בה את דמותה של אירופה כולה). שנת היהודים מגיחה עכשיו משמאל, לא מימין. היהודים נרדפים לא מפני שהם חסרי אונים וחסרי שורשים, אלא מפני שהיכו שורש ונעשו חזקים מדי. הם שנואים לא מפני שהם אחרים, אלא מפני שהם אינם סובלנים כלפי האחר, אינם מוכנים להתנהג כלפי אויביהם כאילו היו האחרים שלהם, ומתעקשים לדבוק בכל מה שאירופה נשבעה להסתלק ממנו: מיליטריזם, אתונצנטריות, הגמוניה, גזענות. לעתים נדמה, מוסיף פינקלקראוט בהיסוס מסוים, שמהדהדת כאן האנטישמיות הנוצרית, הטרור-לאומית, הפאולינית, שאינה יכולה לסלוח ליהודים על "התבצרותם בזכויות היתר השושלתיות ובקשרי הדם שלהם" (שם, 35), או בשפה עכשווית יותר, על סירובם להתנתק מהברבריות של הלאומיות ומהפשעים של המדינה. בכל מקרה, גם אם יש כאן חזרה של מוטיב נוצרי, היא מתרחשת בעולם חילוני לגמרי שהשתחרר מן האמונה עד כדי כך שהוא מוכן לגלות סובלנות כלפי כל דת ולסלוח – בשם האחרות הקדושה – אפילו לדתיות המופנית נגדו. בשם אחרות זו נתבעים היהודים לחדול מלהגן על עצמם בכוח; הם שנואים מפני שהם מסרבים לעשות זאת.

ספרון זה, שפורסם בפריז ב־2003, היה לרב מכר ותורגם לעברית. בעיני רבים הוא מסמן מופת של עמדה אינטלקטואלית אחראית, מתוחכמת ואמיצה במאבק נגד האנטישמיות החדשה. עמדה אחראית, משום שהיא אינה נגררת אחר דפוסים מוכנים לזיהוי התופעה

האחר – מנסה הפילוסוף היהודי הצרפתי אלן פינקלקראוט (2004) להסביר מה חדש ב"אנטישמיות החדשה". שוב מוצתים בתי כנסת באירופה, מצבות יהודיות מחוללות, נערים חובשי כיפה מותקפים בחוצות הערים לאור יום. היהודים חזרו לִפְחֹד. למרות שיהודים רבים חווים את הפחד כחזרה של איום ישן, שממנו דימו להשתחרר, פינקלקראוט מסביר שלא מדובר בחזרתם של השדים האירופיים הישנים, שהובילו את אירופה אל השמדת היהודים במלחמת העולם השנייה. השדים ההם הוחזרו לבקבוק והם מוחזקים שם עד היום, מפני שאירופה נשבעה לאחזר צאתה מן המלחמה שלא תרשה לנאציזם לחזור. הנאציזם, או מה שנשאר ממנו בתודעה האירופית שנצרכה בזיכרון אושוויץ, היה במשך חמישים שנה מגן יעיל ליהודי המערב. אבל את השבועה "לעולם לא עוד" פירשה אירופה באופן אוניברסלי, כדרכה, ולא רק כלקח הנוגע ליהודים, וגזרה ממנה התנגדות גורפת למיליטריזם, ללאומנות ולשליטה על זרים. כדי לא להסתכן בשום אופן בהשתמעויות המטאפיזיות והפשיסטיות של ההבחנה בין ידיד לאויב, טוען פינקלקראוט, ויתרה אירופה גם על הממד הפוליטי של הבחנה זו, ובכל אויב פוטנציאלי היא רואה "אחר", שיש לגלות כלפיו סובלנות. אירופה לא תסכים עוד שזרות תהיה עילה למעשי אלימות, ולא תשלוט עוד על שום אחר. "לא עוד אני!" מבטיחה אירופה, ולפתע מציץ ההיבט הפרטיקולרי והיורוצנטרי של האוניברסליזם הנאור שלה. היא מניחה לאחרים – ארצות הברית, כמובן – להילחם באויבים הממשיים של "העולם החופשי" ומתמסרת למאבק פרטי ב"רוחות הרפאים שלה" (שם, 16).

ניתוח האנטישמיות החדשה אלא של שיח פילושמי חדש, שהספרון הוא גילום מזוקק של תבניתו האידיאולוגית. מרכז שלם, שמיהר לתרגם את הספרון הזה ולהוציאו לאור, היטיב להבחין בקרבה של פינקלקראוט להוגי הימין האמריקני, המשמשים לו מקור השראה. זו קרבה של דוברים בשיח החוגג את עלייתה של אנטישמיות חדשה ופורח מתוכה. הוא איננו ישראלי או ציוני דווקא, אבל הוא מכנס לתוכו הגנה בלתי מסויגת על הציונות ועל מדינת ישראל. השיח הפילושמי החדש מתבסס על פירוש ציוני של ההיסטוריה היהודית שלאחר מלחמת העולם השנייה, ומתוך כך הוא מציג את ישראל כקורבן של הטרור הפלסטיני, מתכחש לאסון הפלסטיני שישראל אחראית לו ומזהה מוטיבים אנטישמיים בביקורת על ישראל מצד אינטלקטואלים, אנשי שמאל, פעילי ארגונים ירוקים ומתנגדי הגלובליזציה במערב, ומצד מוסלמים ברחבי העולם כולו. השיח הפילושמי החדש מפרש את ישראל, את ההיסטוריה שלה ואת משטרה על פי קלישאותיו של השיח הציוני.⁵ תמיכה במאבק הפלסטיני מתפרשת כערעור על זכותה של מדינת ישראל להתקיים, וערעור כזה מתפרש כביטוי לאנטישמיות. מתוך כך, מתמוטטת ההבחנה בין שלוש הקטגוריות: ציונות, מדינת ישראל ויהדות.⁶ כך נבנית חומת שיח בלתי

בנוסח "לפנינו לבוש חדש של אנטישמיות בת אלפיים שנה",¹ או "שוב עולה ריח הגז באירופה"², והיא קשובה לחידוש באופי הדיבור על היהודים (אם כי לא באופי ההתקפות עליהם); עמדה מתוחכמת, משום שהיא מציעה לתופעה הסבר חדש, המשלב התבוננות סוציולוגית עם תובנות מתחום התיאולוגיה הפוליטית. היא אינה מסתפקת בזיהוי המוטיב האנטישמי בביקורת של השמאל על ישראל — זיהוי הרווח בשיח הישראלי ובשיח היהודי האמריקני;³ ועמדה אמיצה, מפני שפינקלקראוט אינו מהסס לבקר את המבקרים הגדולים של הגזענות ושל שנאת הזרים בחברה האירופית, לחבור לפטריוטיזם האמריקני ולהגן על זכותה של ישראל לדכא בכוח את ההתנגדות הפלסטינית.

אבל האמת היא שפינקלקראוט נכשל בכל המדדים הללו: המודל המתוחכם שלו אינו מסביר מאומה, האחריות המתגלה לכאורה באפיון התופעה היא עיוורון מובנה בקריאת העובדות, והאומץ של פינקלקראוט "לשחות נגד הזרם"⁴ הוא לכל היותר אומץ הנדרש מאינטלקטואל ביקורתי החובר למחנה המנצח — מחנה המריע היום לאמריקה, אבירת העולם החופשי, נלחם באיסלאם כדי להגן על הקדמה ומכחיש את האסון הפלסטיני ואת האחריות הישראלית להיווצרותו. במובן זה הטקסט של פינקלקראוט הוא אכן מופת, אבל לא של

1 פרפרזה על דברי המבוא של צבי בכרך (2003) לספר פני השנאה: אנטישמיות באלף השלישי.

2 פרפרזה על דבריה של הסופרת היהודייה האמריקנית סינתיה אוזיק, Ozick 2004.

3 למשל בכרך 2003; Schoenfeld 2004; Dershowitz 2002; Foxman 2003; Chesler.

4 כך הוא מוצג על גב הכריכה של המהדורה העברית של הספר.

5 על פי קלישאות אלו, ישראל היא הדמוקרטיה היחידה במזרח התיכון, הערכים אחראים לכל המלחמות בינם לבין ישראל, הכיבוש הוא אשמת הפלסטינים ועוד. דוגמאות רבות אפשר למצוא בספרים המוזכרים בהערה 3.

6 שורת דוגמאות מלמדת על התמוטטות ההבחנה בין הקטגוריות. אברהם פוקסמן, מנכ"ל הליגה נגד השמצה, מגדיר את הציונות כתמיכה בקיומה של מדינה יהודית, היא מדינת ישראל. אנטי-ציונות, לדידו, היא אנטיטיזה לתמיכה זו, כלומר

שיח המסתירה הן את העיקר – “הבעיה הפלסטינית” (כלומר הכיבוש), והן את הטפל – “הבעיה היהודית” (כלומר האנטישמיות). מעל הכל, חומת השיח אינה מאפשרת לראות שהבעיה הפלסטינית היא הבעיה החמורה ביותר של הקיום היהודי כיום.⁸ המסה של פינקלקראוט מאפשרת להקיף במבט אחד את המאמץ של השיח הפילושמי החדש, ולראות איך בונים חומה. בראש ובראשונה, פינקלקראוט אינו מסביר דבר. הוא אינו מסביר מדוע התפרצה השנאה מחדש. הוא אינו מסביר מדוע נדדה ממחנה למחנה. הוא אינו מסביר מדוע השמאל החילוני הרדיקלי מבדיל באופן חד כל כך בין הפונדמנטליזם האיסלאמי, שכלפיו הוא מוכן לגלות סובלנות, לבין הפונדמנטליזם היהודי, שאותו הוא הפך לסמל חדש של רוע מוחלט. לפינקלקראוט אין ולו מילה אחת לומר על התגברותם של פשעי השנאה באירופה על רקע תהליכים לאומיים, דמוגרפיים וחברתיים העוברים על היבשת המתאחדת, תוך קשיים הולכים וגוברים המתפשטים מהשוליים אל המרכז, מלמטה למעלה, מהתרבות העממית,

חדירה סביב ישראל. המבקרים הרדיקלים יותר של ישראל נכשלים, בין משום שישראל משמשת להם רק עילה לביקורת מכלילה על היהודים באשר הם, ובין משום שהם הופכים את ישראל ל“יהודי שבין האומות”,⁷ בנוקטס אמת מידה מוסרית ייחודית כלפי ישראל ואמת מידה מוסרית אחרת כלפי שאר האומות. התוצאה היא שמצד אחד דוברי השיח הפילושמי ממאנים להסתכל על המציאות שהביקורת מתארת, ומצד אחר הם הופכים את השיח הביקורתי עצמו לבעיה בוערת, לסימפטום שיש לפרשו. אם הם מאזינים לדברי המבקרים הרי זה רק כדי להיטיב לזהות את הסטייה שבה לקו. מרחק רב מבדיל בין ספריהם של אברהם פוקסמן (Foxman 2003), של אלן דרשוביץ (Dershowitz 2003) ושל פיליס צ'סלר (Chesler 2003), המציגים את הקצה הימני של שיח ימני זה, לבין המסה של פינקלקראוט, המייצגת כנראה את קצו השמאלי. אבל למעשה, מסתו של פינקלקראוט עושה באלגנטיות ובקיצור אותה פעולה שעושים ספריהם של השלושה בארכונות ובכונות: כולם בונים סביב ישראל חומת

דחייית עצם הרעיון של מדינה יהודית, ובאופן מפורש דחייתה של ישראל. ומכאן המסקנה: “האמת הקשה והבלתי ניתנת להכחשה היא זו: מה שאחדים מבקשים לכנות אנטי-ציונות הוא למעשה אנטישמיות – תמיד, בכל מקום ובכל הזמנים” (מצוטט אצל Klug 2004). עורכי קובץ מאמרים על האנטישמיות החדשה, שראה אור בבריטניה, כותבים: “השמצת ישראל היא המאפיין העיקרי של היודופוביה החדשה”, ראו Iganski and Kosmin 2003. לורנס סמרס, נשיא אוניברסיטת הרווארד, נשא נאום שבו הזהיר מפני ביקורת על ישראל. ג'ודית בטלר ניתחה את הנאום והצביעה על האמצעים הרטוריים המייצרים את הרצף יהודים-ישראל-ציונות ועל סדרת הכשלים הלוגיים שדיבור כזה מסתבך בהם. מאמרה של בטלר (Butler 2003) התפרסם בקובץ מאמרים בעריכתו של אטיין בליבר (Balibar, et al. 2003), המאגד תגובות מן השמאל הצרפתי (למעט בטלר האמריקנית) לשיח הפילושמי בצרפת. מאמרה של בטלר פורסם גם באנגלית, ראו Butler 2004.

7 “Israel: The Jew among Nations” – זהו שמו של פרק הסיום בספרו של אלן דרשוביץ, *The Case for Israel*, 2002.

8 עיקר טפל כאן הם עניין יחסי. קביעה זו אינה מבקשת להכחיש את קיומן של תופעות אנטישמיות או את התגברותן בעת האחרונה, אלא להטיל ספק ביכולתו של השיח הפילושמי לזהות את הדפוסים החדשים של האנטישמיות ולהבינם.

או מפצע המפלחים את בשר האיסלאם" (פינקלקראוט 2004, 31, ההדגשה שלי). את העובדה שהמהגרים המוסלמים הם הנחווים בצרפת כקוץ בבשרה של האומה, פינקלקראוט אינו מזכיר כלל. לבעיה היהודית יש מבחינתו היסטוריה משלה, חוקיות משלה ועמיד משלה. "עתיד השנאה", כותב פינקלקראוט, "מצוי במחנה המחוללים [משמאל] ולא בזה של נאמני וישי"י"¹⁰. כך בפשטות. המפתח להבנת המעשה הרטורי של פינקלקראוט – והספרון הזה אינו אלא מעשה רטורי שהתנער מן הטרחנות של תיאור עובדתי ושל נימוקים מסודרים – נעוץ במשפט יחיד זה על עתידה של השנאה. ודוק, לא בעתידה של האנטישמיות הוא מדבר כאן, אלא בעתידה של השנאה. לצד גידול ניכר בהתקפות על יהודים, כ-40% מ"פשעי השנאה" שבוצעו בצרפת בשנים שקדמו לפרסום המסה כווננו נגד ערבים (Sieffert 2003). לראות את "עתידה של השנאה" במחנה השמאל פירושו להתעלם מן הברית הנרקמת בין חוגים בימין היהודי לבין הימין הצרפתי הלאומני,¹¹ להתעלם מהתחזקותה של אנטישמיות מינית במרכז אירופה ובמזרחה,¹² להתכחש למצבה

האזורית והלאומית אל השוק הניאור-ליברלי. הוא עובר בשתיקה על שתי הבחנות עקרוניות ושנויות במחלוקת, שראוי היה לפחות לנסחן ולהצדיקן. הראשונה היא ההבחנה בין פשעי שנאה המופנים נגד יהודים לבין אלו המופנים נגד מוסלמים ואחרים, והשנייה היא ההבחנה בין האלימות של מהגרים ערבים ושל בניהם נגד יהודים לבין האלימות שהם מפנים נגד המוסדות הלאומיים בצרפת ונגד הסדר הבורגני שלה. הבחנות אלו כל כך מובנות מאלהן בשבילו עד שהוא אינו טורח לציין את העובדה שקיימים פשעי שנאה גם נגד אחרים, או ש"המעמד התחתון המוסלמי נחשב לרכיב האלים והמסוכן ביותר בחברה הצרפתית בת זמננו"⁹. את שנאת המוסלמים הוא מזכיר בדרך אגב, באופן ובהקשר הנוטלים ממנה את הממד השעוררייתי שלה: הוא מתאר "ערבי קטן", ילד שנקלע להפגנה יהודית וצועק שהוא מוכן לירות ביהודים, ומסביר את התנהגותו: "מה שמרתיח את דמו כבר עתה איננו עול הקפיטליזם והאימפריאליזם המעיק על הפרולטריון בכל המדינות, אלא השפלת המוסלמים כרחבי העולם. הוא הותנה לסבול מישראל כמו מקוץ

9 גורפינקל 2003, 187. אינני מזדהה כמובן עם תיאור זה של "הבעיה המוסלמית" בצרפת, אולם פינקלקראוט מתעלם מעצם קיומה של בעיה כזו וממאפייניה החברתיים והכלכליים.

10 פינקלקראוט 2004, 22. ה"מחוללים" הם אלו שהפגינו ב-1 במאי 2002 נגד ז'ן מארי לה-פן ובעד הרפובליקה, בעקבות נצחוננו של לה-פן על מועמד השמאל, ליונל ז'וספן, ועלייתו לסיבוב השני והמכריע של הבחירות לנשיאות.

11 במלאות שנה לפרוץ האינתיפאדה השנייה, משהחריפה הביקורת על ישראל באירופה, הציע רוג'ר קוקירמן (Cukierman), איש תנועת הליכוד העולמי וראש הארגון המייצג של היהודים בצרפת (CRIF), לממשלת ישראל ללמוד משיטות התעמולה של גבלס כדי להדוף את גלי הביקורת (הארץ, 26.9.2001). האיש לא איבד את תפקידו בארגון היהודי. באביב 2002, כשעלה לה-פן לסיבוב השני בבחירות לנשיאות צרפת, הביע קוקירמן שביעות רצון בפומבי. לה-פן מצדו, כמו יורג היידר באוסטריה, הביע בפומבי הערצה לאריאל שרון. אנקדוטות אלו ואחרות מוזכרות בשיחה בין דניס סייפר לרוני בראומן, בניסיון למפות את השיח הפילושמי בצרפת ולנתחו. השיחה מצורפת כאפילוג לספר *L'Antisémitisme*: (Balibar, et al. 2003) *L'intolérable chantage*.

12 בשנים שלאחר פרסום הספרון חלה עלייה גם בהתקפות הימין על היהודים. לפי המכון לחקר האנטישמיות והגזענות

מצבם של הפלסטינים.¹⁴ מצבם של הפלסטינים תחת הכיבוש הישראלי משתקף במסתו של פינקלקראוט בערך כמו מצבם של המוסלמים בצרפת, בהערת אגב המוחקת את העיקר. לא מלחמה אחת מתנהלת בין ישראל לפלסטינים, אומר פינקלקראוט (2004, 26–27) בצטטו את מייקל וולצר, אלא ארבע מלחמות: מלחמה פלסטינית לחיסול ישראל, מלחמה פלסטינית להקמת מדינה לצד ישראל, מלחמה ישראלית להגנה ולביטחון ומלחמה ישראלית לביסוס ההתנחלויות ולסיפוח השטחים. וולצר לעולם לא היה מותיר אמירה כזו תלושה מכל הקשר. בדיונו המפורט על ארבע המלחמות המתנהלות לדעתו בין ישראל לפלסטינים יוצר וולצר אנלוגיה "פונקציונלית" בין המתנחלים לטרוריסטים הפלסטינים, בין ערפאת לשרון ובין השמאל הישראלי למתונים הפלסטינים, ומודה שאינו יודע איזו מלחמה מבקשות ההנהגות הרשמיות של שני העמים לנהל (Walzer 2002). הסימטריה של וולצר מופרכת לדעתי, אבל היא לפחות אינה מתעלמת מכך שאחת מ"שתי המלחמות" שישראל מנהלת היא בלתי מוסרית בעליל, ומכך שאי-מוסריותה

של הקהילה המוסלמית בצרפת ולמצוקתה¹³ ולמחוק כלא היתה את שנאת היהודים. המפתיע הוא שהמוסלמים נמחקו ממסתו של פינקלקראוט לא רק כקורבנות, אלא גם כמחוללי שנאה (לפי כל העדויות, מהגרים ערבים מעורבים ברוב ההתקפות נגד יהודים בצרפת). פינקלקראוט אינו מתעניין כלל באנשים שביצעו את רוב ההתקפות על היהודים, ברקע שלהם או באופן שבו הם מתארים את מעשיהם. הוא מתעניין רק בשנאה המופשטת של השמאל, זו שאפשר לקשר אותה בסדרה של היפוכים רטוריים להיסטוריה של הנצרות בפרט ולהיסטוריה של אירופה בכלל. החידוש שפינקלקראוט מזהה אינו נוגע לאלימות של מוסלמים נגד יהודים, אלא לדיבור של נוצרים על היהודים. החידוש שלו נוגע לשיח המוכן להשלים עם ההתקפות האנטישמיות או המכחיש את האנטישמיות של ההתקפות, אבל הוא אינו אומר דבר על ההתקפות עצמן. שכן השנאה המוסלמית אינה מתיישבת עם המודל של פינקלקראוט. אי-אפשר להסביר אותה במנותק מההזדהות של המוסלמים עם

בימינו ע"ש סטפן רוט באוניברסיטת תל-אביב (Stephen Roth Institute 2005), יש הבדל בדפוסי ההתקפה על יהודים: אנשי ימין מתקיפים יותר מוסדות, מבנים וסמלים, ואילו מוסלמים מתקיפים יותר אנשים המזוהים כיהודים.

13 המוסדות האירופיים מכירים במצוקה זו וטורחים להציג את ההתמודדות עמה לצד ההתמודדות עם האנטישמיות. כך למשל, בכינוסים של הארגון הכללי אירופי לביטחון ולשיתוף פעולה, שהאחרון בהם התקיים ביוני 2005, מוקדשים דיונים נפרדים ומקבילים לאנטישמיות ולאיסלאמופוביה. גם חוקרים ישראלים מכירים במצוקה המוסלמית. בדוח השנתי של המכון לחקר האנטישמיות והגזענות בימינו ע"ש סטפן רוט באוניברסיטת תל-אביב (Stephen Roth Institute 2005) מודגש, כי עקירה ושוליות חברתית הן רקע משותף לחלק ניכר מפשעי השנאה נגד יהודים, ערבים ואחרים.

14 לפי רוב הדיווחים, יש מתאם ברור בין הידרדרות מצבם של הפלסטינים בשטחים מאז ראשית האינתיפאדה השנייה לבין העלייה בהתקפות על יהודים. ראו למשל Stephen Roth Institute 2005. הפקתם של סקרים אלו, פירוש ממצאיהם ואופן הצגתם ראויים לדיון נפרד. אציין רק את הסלקטיביות בהצגת הממצאים. כך למשל, אותם סקרים שהצביעו על עלייה במספר ההתקפות על יהודים בצרפת מצאו גם שרוב הנשאלים הצעירים חשבו שיש לדבר יותר על השואה, ו-90% מהם הסכימו לקביעה שהתקפות על בתי כנסת הן שערווייה שיש להיאבק בה. תוצאות דומות התקבלו גם בסקרים בארצות הברית. ראו Judt 2005.

הופכת לגיטימי את המאבק הפלסטיני למדינה עצמאית. וולצר אומר זאת במפורש. מטענה זו אפשר לגזור גם את הלגיטימיות של התמיכה במאבק לשחרור פלסטיני ושל ההזדהות עמו – תמיכה והזדהות שמבטאים אנשי השמאל הדיקלי ובני הקהילות המוסלמיות. "שאיפה לסיפוח" ו"התנחלויות לא חוקיות", זה כל מה שנותר אצל פינקלקראוט מפשעי הכיבוש הישראלי. מדבריו עולה שראוי לבקר את שני העניינים הללו, אולם בעירבון מוגבל מאוד: סיפוח הוא הרי שאיפה שלא התממשה, ואי-התממשה היא נימוק לטובת ישראל,¹⁵ ו"אי-החוקיות" של ההתנחלויות מוצגת כאילו מדובר היה באיזו עברה על תקנות מס הכנסה. המוסלמי של פינקלקראוט אינו מתקומם נגד אי-החוקיות של ההתנחלויות, כמובן. הוא מתקומם נגד קיומה של ישראל כקוץ יהודי בבשר האיסלם. בין ההתנחלויות הפסולות אבל הלא-רלוונטיות לבין ישראל, שטרם סיפחה את השטחים, נעלמת מסכת האימים של הכיבוש, מטירוף חיי היומיום במחסומים ועד הריסות הבתים ומסעות הציד אחר מבוקשים, מגזילת האדמות ועקירת עצי הזית ועד הרס תשתיות התעסוקה, החינוך והבריאות. נעלמים גם התפוררות מרחב החיים, הירידה הדרמטית בתנאי החיים באזורים מסוימים עד רמת קיום

המוכרת באפריקה שמדרום לסהרה, ותהליך קולוניזציה שאינו חדל, בחסות סיוע אמריקני, שמבחינת היקפו היחסי אין לו אח ורע. המוסלמים הצרפתים אינם קוראים עיתונים? הם אינם גולשים באינטרנט? הם מנויים על ידיעות אחרונות? האם לקישור שהם עושים כנראה בין קיום יהודי לבין סבל פלסטיני אין שום נימוק רציונלי? האם לשנאה שלהם אין בסיס עובדתי?

שום דבר בבסיס העובדתי אינו מצדיק פשעי שנאה, אבל אולי יש בו להסביר מדוע התגברו פשעי השנאה של מוסלמים נגד יהודים מאז פרוץ האינתיפאדה השנייה.¹⁶ לא רק שהדיווחים מפלסטין אינם יכולים להצדיק את כל פשעי השנאה שמוסלמים מבצעים נגד יהודים, הם גם אינם יכולים להסביר אותם, שכן נראה שלפחות חלק מפשעי השנאה אינם קשורים למצב בפלסטין. בשום אופן אין בעובדות, בדימויים ובסיפורים המגיעים מפלסטין כדי להסביר כיצד מתפתחת השנאה, כיצד הופך הדיבור למעשה, מה משלהב אנשים לתקוף חפים מפשע ומה חלקה של השנאה בין שאר מניעיהם. אי-אפשר להסביר באמצעות העובדות לא את ה"אישיות" של האנטישמי האלים ולא את הפרופיל הסוציולוגי שלו, אבל קל להראות כיצד הן תורמות ממד רציונלי

¹⁵ פינקלקראוט כמובן אינו מבין מה שמירון בנבנשתי (1988) הבין כבר בראשית שנות השמונים, שהשעיית הסיפוח היא מכשיר מרכזי של משטר הכיבוש הישראלי. ראו גם Ophir and Azoulay 2005.

¹⁶ בלי להכחיש את המתאם הזה, בשיח הפילושמי מדברים תמיד על מתאם בין החרפת הביקורת על ישראל לבין התגברות ההתקפות על יהודים ועל מוסדות יהודיים. הביקורת, כך טוענים, משלהבת את הרוחות ומכשירה את האלימות, במובלע אם לא במפורש. גם פינקלקראוט (2004, 33–34) פונה בסוף דבריו להסבר זה: "אלימות זו, שמוצאה ערבי-מוסלמי, אולי לא קיבלה אישור ממש, אך בוודאי זכתה לקבלת פנים חיובית, לפרשנות אוהדת, לתרגום ראוי להצגה אצל אנשים אנטי-שויביניסטים כגודן, הקוראים כיום 'כולנו מהגרים'". האפשרות שהביקורת על ישראל וההתקפות על יהודים הן שתי תגובות בלתי תלויות של שני ציבורים שונים, כל אחד בכלים העומדים לרשותו, לדיווחים על התגברות האלימות הישראלית נגד הפלסטינים, אינה עולה לדיון.

בהקשר, במטפורות, בהשוואות ההיסטוריות, במהימנות מקורות הדיווח ובסוג ההכללות הננקטות. וכמו בכל דיון טעון אחר, ישנם סיפורים מומצאים, אנלוגיות מופרכות, הכללות חסרות והרבה הפרזות. אבל ההפרזה העיקרית אינה בסיפורים, אלא בשימוש של ישראל בכוח ובחזון המדיני והדתי המפעיל את הכוח הזה, באופן שהופך כמה מן השוואות למתבקשות וכמה מן ההכללות למתקבלות על הדעת.

הנה דוגמה אחת מתוך שלל רב. במאי 2005 קבע בית משפט צרפתי בוורסאי כי שני כותבים ושני עורכים של העיתון הממסדי היוקרתי, *Le Monde diplomatique*, אשמים בהתבטאויות גזעניות ("racist defamation") נגד יהודים, בגלל מאמר על העימות הישראלי-פלסטיני שפורסם ב-2002. בפסק הדין מצטטים השופטים שני קטעים, שבהתבסס עליהם נקבעה האשמה:

קשה לתאר כיצד בני אומה של פליטים נרדפים, צאצאי עם שסבל מתקופת הרדיפות הממושכת ביותר בהיסטוריה של האנושות, שסבל את הכוז וההשפלה הגרועים ביותר, מסוגלים להפוך עצמם בתוך שני דורות לעם שולט, בטוח בעצמו, שלהוציא מיעוט ראוי להערצה רומס את כבודם של אחרים ומוצא סיפוק בהשפלתם... היהודים, שהיו בעבר כפופים לשלטון חסר רחמים, שולטים עכשיו ללא רחם בפלסטינים.¹⁷

אם מעדנים מעט את ההכללה ונוהרים בהבדל בין "העם היהודי" לבין יהודים-ישראלים,

לדיבור של האינטלקטואל האנטישמי, או של זה המואשם באנטישמיות, או של זה המגלה הבנה לאלימות האנטישמית. עתיד השנאה, צריך לומר לפינלקראוט, נמצא גם במקום שבו מייצרים את הסיפורים המזינים אותה. היחוד של האנטישמיות החדשה נעוץ בין השאר בעובדה הפשוטה שאת הסיפורים האלה מייצרים עכשיו עיתונאים ולא כוהני דת, והם אינם מלווים בציורי ילדים נוצרים הנשחטים בערב פסח, אלא בצילומים תיעודיים של ילדים פלסטינים ירודים ושל גברים פלסטינים המקוננים על בתייהם ההרוסים.

וזה עיקר העניין: מעולם לא היו לשנאת יהודים במערב (והמוסלמים הצרפתים הם ודאי חלק מן המערב הזה) בסיס עובדתי מוצק יותר ונימוקים רציונליים יותר מכפי שיש לה היום. מעבר לזהות התוקפים, למוצאם ולרקע החברתי-כלכלי שלהם, מעבר לצורות השיח החדשות שהופיעו אחרי מלחמת העולם השנייה, זהו האפיון החשוב ביותר של האנטישמיות החדשה. לא רק שהיהודים נמצאים בצד החזק של החברה ברוב ארצות אירופה (שלא לדבר על מקומם בחברה האמריקנית), משולבים בכל האליטות שלה, ואילו רוב הפוגעים בהם מגיעים משכבות חלשות, לא רק שהם מוגנים על ידי הממסדים המדיניים והציבוריים כפי שלא היו מוגנים מעולם, ודאי יותר מכל קבוצת מיעוט אתנית או דתית אחרת, אלא שחלק מסוים מן ההאשמות המוטחות בהם נכון. איזה חלק בדיוק? זה תלוי, כמו בכל דיון טעון אחר, בניסוח,

¹⁷ קטעים מצוטטים מתוך דיווח באתר של הקונגרס היהודי האירופי, ראו

http://www.eurojewcong.org/english/newsletters/newsletter.php?code_newsletter=23

העובדה שברוב המקרים הזדהות זו אינה מסויגת, לפחות לא בפומבי ולא בפני קהל לא יהודי, עשויה להסביר מדוע יהודים מזוהים עם רדיפת מוסלמים, עם פשעי מלחמה, הרעבה והשפלה, עם גזילת ארצם של מוסלמים או של ערבים (אין זה משנה בהקשר הנוכחי) ועם הפרויקט האימפריאלי האמריקני, שהציב את המוסלמים כאויב של הציביליזציה המערבית. ההזדהות הפומבית עם ישראל היא ודאי הסבר סביר יותר מהטענה כי שוב מאשימים את היהודים שהם "מתבצרים בזכויות היתר השושלתיות שלהם" (פינקלקראוט 2004, 35). עמדה אינטלקטואלית אחראית, שבמקומות אחדים נדרשת מידה של אומץ כדי לבטא, היתה מסתייגת בראש ובראשונה מההזדהות חסרת האחוריות עם ישראל. היא היתה הפוכת על פיה את הדרישה של השיח הפילושמי, הקובעת: "קודם תוכיח שאתה לא אנטישמי ושאנה מכיר בזכותה של ישראל להתקיים, ורק אחר כך נהיה מוכנים להאזין למה שיש לך לומר על מדיניותה בשטחים". כדי לדבר באופן אחראי על האנטישמיות החדשה, עליך להציג קודם כל את עמדתך כלפי ישראל.¹⁸ בתנאי השיח הנוכחיים, רק מי שמסוגל לדייק לגבי הפשעים שמבצעים יהודים (חלק מהיהודים הישראליים, שהם חלק מהיהודים) יהיה מסוגל לדייק גם לגבי הפשעים נגד יהודים. ישנם כמובן פשעים נגד יהודים, עם ובלי קשר לפשעים שמבצעים יהודים-ישראלים בפלסטין, אבל כיצד אפשר לבודד את המרכיב האנטישמי בהתקפות על יהודים, אם לא מבודדים תחילה את המרכיב הנפשע בהתנהגותם של המוני

מתקבלת טענה "לגיטימית", שאינה חוטאת בשום הכללה מהותנית. לא רק שטענה מעודנת זו לגיטימית, היא גם אמיתית בעיקרה. השיח הפילושמי אינו מתמודד עם השאלה הנוקבת שמציגים אנשי ה-*Le Monde diplomatique*, אלא הופך את ההתבטאות שלהם לסימפטום. לפי ההיגיון של השיח הפילושמי, אנשי שמאל יהודים-ישראלים המזדהים עם שאלה זו נמצאים על סף האנטישמיות, אם לא מעבר לו. זה הרגע שבו מיטשטש ההבדל בין ביקורת על ישראל לבין התבטאות אנטישמית, וקווי המתאר של התופעה המכונה אנטישמיות חדשה מתמוטטים יחד עם הקווים המפרידים בין יהודים, ציונים וישראלים. למעשה, ההאשמה בטשטוש ההבדל בין ישראל ליהודים היא השלכה של השיח הפילושמי עצמו. טשטוש זה הוא מאפיין מבני של השיח הפילושמי, שיכול להסביר במידה מסוימת את הקלות הבלתי נסבלת שבה עוברים מבקרים רבים של ישראל מהמדינה היהודית ליהודים. במילים אחרות, ייתכן שחלק מן ההתבטאויות שהשיח הפילושמי מזהה כאנטישמיות חדשה אינן אלא תגובה לשיח זה עצמו, שמתיר ואף תובע זיהוי בין ישראל ליהודים והזדהות בלתי מסויגת של יהודים עם ישראל, תוך התעלמות מאסון הכיבוש ותוך הכחשה או הצדקה של הקולוניזציה ושל הדיכוי בשטחים.

ואמנם, מחיקת ההבדל בין ישראל ליהודים אינה מעשה אנטישמי, אלא מרכיב מרכזי בשיח הציוני ומחוות הזדהות פומבית שיהודים רבים, ורוב דוברי הקהילות היהודיות המאורגנות באירופה ובארצות הברית, בוחרים בה מרצון.

18 כפי שעושה למשל אטיין בליבר, ראו Balibar 2003.

ביבליוגרפיה

- בכרך, צבי, 2003. "מבוא", פני השנאה: אנטישמיות באלף השלישי, ערך יואל רפל, משואה, תל-יזחק. בנבנשתי, מירון, 1988. הקלע והאלה: שטחים, יהודים וערבים, כתר, ירושלים.
- גורפינקל, מישל, 2003. "הבעיה היהודית של צרפת", פני השנאה: אנטישמיות באלף השלישי, ערך יואל רפל, משואה, תל-יזחק.
- פינקלקראוט, אלן, 2004. בשם האחר: הרהורים על האנטישמיות שפתח, שלם, ירושלים.
- Balibar, Étienne, et al., eds., 2003. *L'Antisémitisme: L'intolérable chantage*. Paris: La Découverte.
- Balibar, Étienne, 2003. "Un Nouvel Antisemitisme," in *L'Antisémitisme: L'intolérable chantage*, ed. Étienne Balibar, et al. Paris: La Découverte, pp. 89–96.
- Butler, Judith, 2003. "L'accusation d'antisémitisme: les juifs. Israël, et les risques de la critique publique. Un éclairage Américain," in *L'Antisémitisme: L'intolérable chantage*, ed. Étienne Balibar, et al. Paris: La Découverte.
- , 2004. *Precarious Life: The Powers of Mourning and Violence*. London: Verso.
- Chesler, Phyllis, 2003. *The New Anti-Semitism*. San Francisco: Jossey Bass.
- Dershowitz, Alan, 2002. *The Case for Israel*. Hoboken New Jersey: John Wiley and Sons.
- Foxman, Abraham, 2003. *Never Again? The Threat of the New Anti-Semitism*. New York: Harber Collins.
- Iganski, Paul, and Barry Kosmin, eds., 2003. *A New Antisemitism? Debating Judeophobia in 21st Century Britain*. London: Profile Books.
- Judt, Tony, 2005. "Good By to All That," *The Nation*, 3.1.2005.
- Klug, Brian, 2004. "The New Myth of Anti-Semitism," *The Nation*, 2.2.2004.
- Ophir, Adi, and Ariella Azoulay, 2005. "The

יהודים-ישראלים ואת הנכונות של המוני יהודים לא ישראלים להזדהות עמו?

את הניסוח הזה יש לסייג מיד. פשע הוא קטגוריה המאפיינת פעולות של יחידים, ואילו כאן מדובר גם בהתנהגותם של יחידים וגם בפעולות המדינה הישראלית ומוסדותיה. הדיון הביקורתי והשיפוט המוסרי אמורים להבחין בין שני הסוגים. חשוב גם להבחין בין תוקפנות אנטישמית המופנית נגד יחידים (לפעמים, רק מפני שהם מייצגים מעשים של יחידים). המרכיב הנפשע ביחס לפלסטינים חמור במיוחד כשמדובר במדינה, בשיטה ובמשטר שהיא מנהיגה, ואילו האנטישמיות חמורה יותר כשמדובר בהתקפות על יחידים, מפני שההתקפה על המדינה ועל הלאום היא מעשה שיחני לא אלים.

לפינקלקראוט, כמו לאחרים בשיח הפילושמי, אין טיעון משכנע שיכול להוכיח קשר סיבתי בין הדיבור האנטישמי או האנטישמי לכאורה לבין ההתקפות האלימות נגד יהודים, וכמותם גם הוא אינו מתאמץ הרבה בכיוון זה.¹⁹ גם כשדוברי השיח הפילושמי מתעדים בפירוט את ההתקפות על יחידים (למשל Chesler 2003), עיקר העניין שלהם הוא באנטישמיות כתופעה שיחנית. אין זה מקרה. זה מתאים לתפקיד האידיאולוגי של השיח הפילושמי: לבנות חומת שיח סביב ישראל, הדמוקרטיה היחידה — לא במזרח התיכון אלא בעולם כולו — שיותר משליש מהכפופים לשלטונה אינם אזרחים.

19 על המתאם בין התקפות אלו ראו הערה 16 לעיל.

Monster's Tail," in *Against the Wall*, ed. Michael Sorkin. New York: The New Press.

Ozick, Cynthia, 2004. "The Modern Hep!, Hep!, Hep!" *New York Observer*, 7.5.2004.

Schoenfeld, Gabriel, 2004. *The Return of Anti-Semitism*. San Francisco: Encounter Books.

Sieffert, Denis, 2003. "Antisémitisme: entre réalités et manipulation," in *L'Antisémitisme: L'intolérable chantag*, ed. Étienne Balibar, et al., pp. 11–15.

Stephen Roth Institute for the Study of Contemporary Antisemitism and Racism, 2005. *Antisemitism Worldwide 2004*. Tel Aviv: Tel Aviv University.

Walzer, Michael, 2002. "The Four War of Israel-Palestine," *Dissent* (Fall): 26–33.
